

ՀԱԶԱՐԱՆ ԲԼԲՈՒԼԸ ՈՐՊԵՍ ՀՐԱՇԱԳՈՐԾ ԿԵՐՊԱՐ

Հասմիկ Հ. Մատիկյան

ՀՀ ԳԱԱ Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոն
Շիրակի Մ. Նալբանդյանի անվան պետական համալսարան

*Աշոտիս տաղը ձեր այգին լցնի,
Խաղով ու զինով թող օրը անցնի,
Միտ մեր կյանքը միասին անցնի,
Դու ես ձեր այգին սիրով զարդարել,
Հազարան բլբուլ երգս է թե անել:
Գուսան Աշոտ*

Ամփոփում

Նախաբան. Ժողովրդական հեքիաթներում հրաշագործ կերպարները օժտված են մի շարք կարևոր գործառնություններով՝ հերոսին ճանապարհ ցույց տալու, չարը բացահայտելու և ճշմարտությունը վերականգնելու, երգով ու խոսքով միջավայրը կենդանացնելու շնորհքով և այլն: Այդպիսի բանահյուսական կերպար է հայ ժողովրդական հրաշագործում հեքիաթների *Հազարան բլբուլը*, որը գրական մշակումներում նույնպես առատորեն է *տեղայնանում*: Նրա խոսքն ու երգը գործել են. ունեն մարդակերպության տպավորություն: *Մեթոդներ և նյութեր*. Լեզվաբանագիտական մոտեցմամբ քննության են առնվել «Հազարան բլբուլ» հեքիաթաշարի ժողովրդական տարբերակներն ու գրական մշակումները, ինչպես նաև *բլբուլ* բառանունով կայուն կապակցությունները երգային բանահյուսության մեջ, հեղինակային երկերում: *Վերլուծություն*. Վերլուծվել են այն հեքիաթները, որոնք բովանդակում են *Հազարան բլբուլ հրաշագործ* թռչնի կերպարը՝ որպես հեքիաթի հերոսի խորհրդատու և օգնական, ինչպես նաև անդրադարձ է կատարվել Հազարան բլբուլի դրսևորումներին Հ. Թումանյանի, Ստ. Զորյանի, Ղ. Աղայանի, Աթ. Խնկոյանի, Սերիների գրական մշակումներում: *Արդյունքներ*. Ուսումնասիրությունը ցույց է տվել, որ *Հազարան բլբուլն* ունի հրաշագործ ազդեցություն թե՛ բանահյուսական, թե՛ հեղինակային ստեղծագործություններում: Նա անձնավորված կերպար է:

Բանալի բառեր՝ հեքիաթ, ժանր, տեքստ, երգ, ճանապարհ, Շիրակ, բանահյուսություն, անձնավորում, ոճական հնար, բանադարձում:

Ինչպես հղել՝ Մատիկյան Հ. Հապարան բլբուլը որպես իրաչագործ կերպար // ՀՀ ԳԱԱ ՇՀՀ կենտրոնի «Գիտական աշխատություններ»: Գյումրի, 2025: Հ. 1(28): 106-114 էջեր:

DOI: 10.52971/18294316-2025.28.1-106

THE BIRD OF A THOUSAND SONGS AS AN ENIGMATIC PERSONAGE

Hasmik H. Matikyan

Shirak Center for Armenological Studies, NAS RA

Shirak State University after M. Nalbandyan

Abstract

Introduction: Folk tales have miraculous characters who are endowed with a number of important functions: to show the way, to help the hero, etc. Such a folk character is the Bird of a Thousand Songs, which is also abundantly localized in literary adaptations. Its speech and song are powerful; they have an anthropomorphic effect. **Methods and materials:** The folk versions and literary adaptations of the fairy tale series, as well as stable associations with the word nightingale in ashugh songs, were examined using a linguo-folkloistic approach. **Analysis:** We have analyzed the literary adaptations of H. Tumanyan, Gh. Aghayan, Atabek Khnkoyan, and Serine. **Results:** The study has shown that the Bird has a magical effect in both folklore and literary works. It is a personified character.

Key words: *fairy tale, genre, text, song, way, Shirak, folklore, personification, stylistic device, trope.*

Citation: Matikyan H. *The Bird of a Thousand Songs as an Enigmatic Personage* // “Scientific Works” of SCAS NAS RA. Gyumri, 2025: V 1(28). 106-114pp., DOI: 10.52971/18294316-2025.28.1-106

Ն Ա Խ Ա Բ Ա Ն. Հայ վիպական բանահյուսության մեջ իրաչապատում հեքիաթը բացառիկ տեղ ունի: Հեքիաթը՝ որպես մակրոտեքստ, բնութագրվում է տարբերակայնությամբ, ոճական հնարների և դարձությունների առատությամբ: Հրաչագործ թռչունները հեքիաթներում տարաբնույթ գործառույթներով են առանձնանում:

Բանագետ Մ. Խեմչյանը «Նվիրատուն և խորհրդատուն հայ ժողովրդական հեքիաթներում» մենագրության մեջ քննում է մարդ և մարդակերպ նվիրատուներն ու խորհրդատուները, որոնք առանձնահատուկ դեր ունեն հեքիաթի հերոսի գործողությունների ընթացքում: Հեղինակի բնորոշմամբ՝ մարդկային բնույթ չունեցող անշունչ առարկաները, կենդանի կամ մտացածին էակները, այլ կերպ ասած՝ մարդակերպները, կարող են օժտվել մարդկային՝ ֆիզիկական և զգացմունքային հատկանիշներով, մասնավորապես, կարող են զգալ, արտահայտել ապրումներ, խոսել, մտածել, կատարել բանական գործողություններ [6, էջ 25]: Հապարան բլբուլը, լինելով թռչուն, մարդուն, այսինքն՝ հեքիաթի հերոսին ուղղորդում է ճշմարտությունը բացահայտելու:

Բլբուլ բառամիավորը ունի կարևոր նշանակություն դարձվածքային մտածողության մեջ: Շիրակի ասույթաբանության մեջ լայն տարածում ունի *բլբուլ էս կտրել* արտահայտությունը՝ շատ խոսել իմաստով:

Պ. Բեդիրյանի *Հայերեն դարձվածքների ընդարձակ բացատրական բառարան*-ում առանձնացվել են *բլբուլ* բաղադրիչով հետևյալ դարձվածքային միավորները՝ իմաստային ուրույն նկարագրով.

- *բլբուլի/պլպուլի, պյուլպյուլի/ պես* - վարժ ու գեղեցիկ/ խոսելու, արտահայտվելու և այլնի մասին/
- *բլբուլ կտրել* – շաղակրատել, բլբլացնել
- *պյուլպյուլն ըսավ մեկ մի՛ գնաց*- խոսք կամ խոստում մըն էր ըրավ, անկե հետո չի հիշեր այլևս, այսինքն՝ խոստանալ և չկատարել խոստումը [2, էջ 260]:

Հեքիաթներում հաճախ հանդիպող այս թռչնին բնութագրում են որպես *խոսող* կամ *Երգող Թռչուն/հավք*, որպես օրինակ՝ Ղազարոս Աղայանի՝ արաբական հեքիաթի թարգմանության մեջ. «Իմացած եղիր, ով տիրուհիս, որ եթե իմ ասած բաներից առաջինը լինեք այս այգիներումը, բոլոր թռչունները կհավաքվեն այստեղ նրան տեսնելու համար և ամենքը միաձայն կերգեն: ... Դա է, ո՛վ իմ տիրուհիս, Հազարան Բուլբուլը՝ Խոսող Թռչունը» [1, էջ 569]:

Աշուղական երգերում *բլբուլը* առանցքային բաղադրիչ է: Աշուղ Զիվանին *աշուղ* և *բլբուլ* բառերը նույն հարթությամբ է ներկայացնում. ինչպես աշուղն է սիրո երգիչ՝ գովասան, այնպես էլ՝ բլբուլը.

*Աշուղը բլբուլ է, երգում է միշտ վարդ,
Բայց յուր սիրած վարդը ուրիշ է, ուրիշ.
Աշխարհը շա՛տ ունի զարդարանք և զարդ,
Սակայն նրա զարդը ուրիշ է, ուրիշ...*

Ուշագրավ է, որ Հազարան Բլբուլը *բաղ-պարտեզ-այգի* միջավայրում է ներկայանում, որը սիրո երգերում տարածական է՝ մեծ մասամբ *բաղի բլբուլ* արտահայտությամբ: Այս իրողությունը նկատելի է թե՛ վիպական, թե՛ քնարական բանահյուսության մեջ: Երգային բանահյուսության տիրույթում, աշուղական երգերում նույնպես բլբուլը գովք կապող է, երգասաց:

Ա. Իսահակյանի ստեղծագործություններից մեկում բլբուլը անձնավորվում է, և գրական հերոսը խոսում է նրա հետ դիմառնության հնարով.

*Դարդս լացեք, սարի սմբուլ,
Ալվան-ալվան ծաղիկներ,
Դարդս լացեք, բաղի բլբուլ,
Ամպշող երկնուց գով հովեր [5, էջ 35]:*

Ֆ. Խլդաթյանի սահմանմամբ՝ անձնավորումը ոճական բանադարձում է, երբ իրեն, երևույթներին, կենդանիներին մարդկային հատկանիշներ և արարքներ են վերագրվում/ խոսել, փոխհարաբերությունների մեջ մտնել և այլն/։ Հին հայկական ճարտասանները և քերականները տարբերում էին այս բանադարձման երեք տեսակ՝ բարառություն, երբ առարկային մարդկային բարք են վերագրում, դիմառնություն, երբ իրերն օժտ-

վում են գործելու հատկությամբ, և կերպարառնություն, երբ անցյալի երևույթները կամ անգո հասկացությունները կերպարանավորվում են [7, էջ 9]:

Ե. Չարենցի «Տաղարան» բանաստեղծական շարքում *Էլի գարուն կգա, կբացվի վարդը* սկսվածքով բանաստեղծության մեջ ևս *բլբուլ-բաղ, վարդ-բլբուլ* շղթան է շեշտվում, որը գալիս է թերևս միջնադարյան տաղերգության մոտիվներից.

Էլի գարուն կգա, կբացվի վարդը,
Սիրեկանը էլի յարին կմնա:
Կփոխվի տարիքը, կփոխվի մարդը,
Բլբուլի երգն էլի սարին կմնա:

Ի դեպ, հայ միջնադարյան սիրերգության մեջ վարդի ու բլբուլի սիրավեպը մեծ տարածում ունի: Մեջբերենք Սայաթ-Նովայից մի հատված.

Սալբու նըման կանաչ իմ,
Յիդս խո՛ւսի՝ ձայնիդ ճանանչ իմ.
Դու վարժ կանչե, յիս յա՛ր կանչիմ,
Դու մի՛ լաց լի, յի՛ս իմ լալու:
Ղարիբ բլբուլ՝ ձայնըդ մալում,
Յիս ու դուն երվինք մե հալում.
Սայաթ Նովեն ասաց՝ զա՛լում,
Դո՛ւ մի՛ լաց լի, յի՛ս իմ լալու: [13]

Հագարան բլբուլի երգը կենարար է, նա ծաղկեցնող ու շենացնող կերպար է հեքիաթի հյուսվածքում, մի երևույթ, որին հասնելը ջանք ու եռանդ է պահանջում. թռչունը հանդես է գալիս որպես բնության զարթոնքի հրաշագործ ուժ:

Ուշագրավ է, որ բանահյուսական օրոքոցային մի շարք երգերում *պյուլպյուլն* է երբեմն օրորի երգ կապում.

Պլպյուլ ձան արեր ձագերուն,
Քուն է բերեր շահեն աչերուն,
Քուն է բերեր աչերն լցեր,
Անուշ քնով քնացուցեր...[3, էջ 52]:

Պյուլպյուլը պաղճան է իջեր,
Վարդենվոյն թփիկն է թառեր,
Անուշ մենեմշին հոտուն,
Աղվորիս քնիկն է տարեր...[3, էջ 50]:

Ակնա մի շարք օրորներում *պյուլպյուլը* օրոր երգող թռչուն է՝ ապահովում է քնամուտի միջավայրը: Մեջբերենք.

Թ՛գայ ի ձորեն *պյուլպյուլ*,
Քեզ *օրո՛ր, օրո՛ր*, թող կանչե. է՛, է՛, է՛ [3, էջ 49]:

Նշված օրորերգում նույնպես պահպանվել է *այգի/պաղճա/*, *վարդ* թափառող սյուժեն, որը հանդիպում է նաև *Հագարան բլբուլ* հեքիաթներում: Այստեղ կարևոր է միջավայրի գործոնը: Մի դեպքում բլբուլը քուն է բերում երեխային, մյուս դեպքում՝ բլբուլը սեր է խոստանում, մեկ այլ պարագայում էլ տեսնում է անարդարությունը և քար կտրում:

Թոչնի հմայական գորությամբ օժտված լինելը լեզվառճական տեսանկյունից ունի ուշագրավ մեկնություն: Հմայական ուժին տիրապետելը նրան անհասանելի է դարձնում, ուստի որոնող հերոսը փորձությունների մեջ է ընկնում թոչունին փնտրելու ճանապարհին: Հազարան բլրույին գտնելու ճանապարհը այնքան էլ հեշտ չէ: Շիրակի ժողովրդական «*Հազարան բլրու*» հեքիաթում հերոսը պետք է վեց օր ճանապարհ կտրի, որ հասնի Հազարան բլրույին:

«- Դե օր ունիս, էս ճամփեն բռնե գնա, **6 օրվա ճամփա է**, դեմտ գելնի մի բաղմ, մտնիս կը բաղի մեջը, ձիդ հեռու տեղըմ կապես կը, օր չտեսնին, չարսաֆը փռես կը ծառի տակը, դու մի տեղըմ տափիս կը, օր քեզի չտեսնին: Հազարան բլրույը **կխոսի, խոսի** աչքերը խառի կեղնի, կընգնի ծառեն ցած, բռնես դնես կը տուգախը, կհեծնիս ձիտ, կերթաս: Էրթլուտ վախթը չորս թարաֆեն ճվան, բոռան, *հողեղենը եկավ, տարավ հրեղենը*, բռնեք-բռնեք, դու չվախենաս, էղևտ չաշես, թե չէ քար կդառնաս, ձիդ քշես գուգաս» [10, էջ 22]:

Բերված հատվածում ընդգծվում է թոչնի խոսելու գործառնությունը, որն ապահովում է տրանսային վիճակ հենց նրա համար: Թոչնի խոսքին հաջորդում է գործողությունների շարք: Թե՛ բանահյուսական հեքիաթներում, թե՛ գրական ստեղծագործություններում *հողեղենը եկավ, տարավ հրեղենը* ձեռք է բերում բանաձևային նշանակություն:

Մի կողմից թոչնին վերագրվում են մարդկային հատկանիշներ՝ խոսելու, երգելու ձայնային տվյալներ, մյուս կողմից՝ *հրեղեն* բնորոշիչն է դառնում նրա գեղարվեստական բնութագիրը: Հեքիաթի հերոսը մուտք է գործել այնկողմնային աշխարհ, որի բնակիչները հրեղեն են, այսինքն՝ տիրապետում են անսովոր, գերբնական կարողությունների, որոնք հարիր չեն երկրային ծագում ունեցողներին: Այդ կարողությունների օգնությամբ Հազարան հավքը վերականգնում է խաթարված բնական կարգը (կենդանություն է առնում չորացած այգին, վերականգնվում են մարդկային փոխհարաբերությունները):

Հրեղենը՝ որպես գերբնական միջավայր ապահովող բառանուն, տարածված է բանահյուսական տարբեր ժանրերի վիպական ու քնարական նմուշներում, հատկապես հեքիաթներում, մանկախաղաց երգերում, վիճակի երգերում:

Հազարան բլրու հեքիաթի վերը նշված օրինակում հնչյունական ռիթմը ստեղծվել է *հողեղենը*, *հրեղենը* շեշտադրումով: Այս վիճակի երգում եղ *եղեն*, *հրեղեն* ռիթմիկ պատկերն է ստեղծվել.

Մերդ կերավ *եղեղեն*,
Քեզի բերավ *հրեղեն*:
Մերդ կերավ ծնեբակ,
Քեզի բերավ չաչանակ:
Հա՛րս, հա՛ն վիճակն ի բարի,
Վիճակն ի բարի,
Հա՛րս, հա՛ն վիճակն ի բարի,
Վիճակն ի բարի [12]:

Ա. Խնկոյանի *Հազարան բլրու* հեքիաթում հերոսները աշխարհե աշխարհ են ընկնում հրաշագործ Հազարան բլրույին գտնելու համար: Հիշյալ դեպքում չափազանցությունը դառնում է առանցքային ռճական դարձույթ, որը բնորոշ է վիպական բանահյուսությանը.

«Կընկենք *աշխարհե աշխարհ*, Հագարան Բլրուլը կբերենք: Գնում-հասնում են խաչաձև ճամփին: Այդտեղ հանգստանում ու խորհուրդ են անում: Որոշում են՝ յուրաքանչյուրը մի կողմի վրա գնա, հարցուփորձ անելով Հագարան Բլրուլի տեղն իմանա» [8, 223]:

Գ.Մելիքյանը «Ճամփաբաժնի այլաբանությունը «Հագարան բլրուլ» հեքիաթախմբում» հաղորդման մեջ անդրադառնում է «Հագարան բլրուլ» հայկական ժողովրդական հեքիաթների և Արևել-Թուստն-Ութերի հեքիաթների դասակարգմանը, նշելով՝ «Այս հեքիաթախմբի հիմնական մոտիվներից է երեք ճանապարհների խաչմերուկում ընտրություն կատարելը, որը համարվում է սյուժեի սկզբնակետը...: Ըստ Վ. Պրոպի տեսության՝ պատմողական ավանդույթի տեսակետից ճանապարհը պատումակերտ հնարներից է, որը զարգանում է գծային հաջորդականությամբ՝ մեկնման պահից մինչև վերադարձը, և հանդիսանում է պատումի առաջատար համակարգային գործոն» [9, էջ 29-30]:

Ղ. Աղայանի *Հագարան Բլրուլ* հեքիաթում *երգել*-ով բայը իմաստային աստիճանավորման բացառիկ նմուշ է. *խոսեց, խոսեց, երգելով*՝ բառաշղթան բարձրացող աստիճանավորման օրինակ է, մյուս կողմից էլ՝ խոսքը վերածվում է երգ-մեղեդու:

Եվ *խոսեց, խոսեց* Հագարան Բլրուլը, ոչ հասարակ խոսքերով, այլ *երգելով* երկրում չլսված քաղցր *մեղեդիներով*.

Ասա՛ ինձ, ասա՛, ով Ֆաիրգադա,
Որ ունիս ժպիտ վարդի նմանող,
Ես կարոտ էի քո տեսությանը,
Եվ շատ եմ ուրախ, որ տեսնում եմ քեզ:

Նրա երգի բովանդակությանն են միահյուսվում գիշերն ու ցերեկը, արևն ու լուսինը,
Ա՛խ, ա՛խ, ա՛խ, ո՛վ ցերեկ, ո՛վ գիշեր,
Լսեցե՛ք, ո՛վ լուսին, ո՛վ աստղեր [1, էջ 581]:

Հագարան Բլրուլի հմայական խոսքը Ղ. Աղայանի բերված հեքիաթում երդման բանաձևով է առանձնանում.

Վկա եղեք,
Սարեր, դաշտեր,
Մթին ձորեր,
Խիտ անտառներ [1, էջ 581]:

Ըստ էության, Հավքի երդման բանաձևը ոչ միայն հատկորոշվում է բնության կարևոր բաղադրիչների հիշատակմամբ/ սարեր, դաշտեր, ձորեր, անտառներ/. այլ նաև թվարկվում են այն սահմանային գոտիները, որոնց միջոցով հեքիաթի հերոսները մեծ մասամբ անցնում են իրենց փորձության ճանապարհը:

Ակնհայտ է, որ Ա. Խնկոյանի գրական մշակման տարբերակում բլրուլի երգն իր հմայական գործությամբ կանգուն է պահում անգամ եկեղեցին.

«Այդ ժամանակ հանկարծ *երգում է* Հագարան Բլրուլը: Թագավորը հրամայում է, որ ապերախտ եղբայրներին պատժեն, բայց փոքր եղբայրը խնդրում է ներել նրանց: Այդ ժամանակ հայտնվում է տաճարում այն մարդն ու ասում. -Թագավորն ապրած կենա, հիմա տաճարը ոչ մի պակաս չունի: Քանի Հագարան Բլրուլը **կերգի**, եկեղեցին կանգուն

է։ Որ օրը Հազարան Բլբուլը լռեց, եկեղեցին շեն չի, թեկուզ նրա շենքը մեր աչքին երևա պատերը արծաթից, սյուներն ու գմբեթը ոսկուց» [8, էջեր 221-222]։

Ստեփան Զորյանի *Հազարան բլբուլ* ստեղծագործության մեջ միջավայրը և՛ պայմանական է/Միպտակ թագավոր/, և՛ հմայական/բանալին նրա միքքի մեջ է/։ «-Եղ *բլբուլը*, ասավ, Միպտակ թագավորի հողումն է։ Կերթաս, սահմանի գլխին յերկու շուն կգա առաջդ։ Դրանք հասարակ շներ չեն. ամենակատաղի գազաններն են վոր կան։ ... Կերթաս կհասնես Միպտակ թագավորի ամրոցը։ ... Հետո կերթա՛ս, կերթա՛ս, կհանդիպես Միպտակ թագավորին։ Նա քնած կլինի, ու քառսուն օր պիտի քնի։ *Հազարան բլբուլի սենյակի բանալին նրա միքքի մեջ է։* Կվերցնես, վերջին սենյակի դուռը կբացես, Հազարան բլբուլն է, իր վանդակի մեջ, կառնես կըգաս» [4, էջ 69]։

Ազգագրագետ Սերինե Ավագյանի *Հազարան Բլբուլ* հեքիաթ-պոեմում բլբուլը կենդանացնում է անգամ բնությունը.

«-Բլբուլ ջան, մի խոսա՛ էս սև սարերը կանանչեն։

Բլբուլը խոսաց, սարերը կանանչեցին։ Կնիկը տեհավ բլբուլի շնորքը, զարմացավ.

Երգում էր Հավքը Հազարան բլբուլ

Արգավանդելով մտքերը ամուր։

Երգում էր սրտի ու սիրո մասին

Ինչպես հասկանան մեկը մյուսին [11, 90]

Շիրակի «*Հազարան բլբուլ*» հրաշապատում հեքիաթում բլբուլը զրուցընկեր է։ Այս համատեքստում ևս թոչունը անձնավորված է.

«Դու էլ ըսա ինչիս նիաթ չենեմ, մեն-մենակ նստե, գործ կենեմ, մեկ՛մ չկա, օր հետը խոսիմ, սիրտս բացվի, օրս ուրախ անցնի։ Դու օր լավ ախպեր էդնիս, կերթաս *հազարան բլբուլը բերես կը, էնիկ խոսի կը*, ես էլ ականձ կենեմ, կուրխնամ։

Ախպերը կսե- Մի մտածե քու՛ր ջան։, էկվան կերթամ բերեմ կը, ու տղեն կգնի ճամփա։ Կերթա բաբալդո քովը, բաբալդը հարցու կը, կսե-Ինչ կա, բալա՛ ջան։

Էն էլ կսե- Բղի էրթամ հազարան բլբուլը բերեմ, հըմը չիտեմ ուրմանը էրթամ, տեղը չիտեմ» [10, էջ 22]։

Նկատելի է, որ Հազարան բլբուլի երգը կա՛մ հեքիաթի միջնամասում է ձայնում, կա՛մ վերջնամասում։ Զորոբինակ Հովհ. Թումանյանի «Հազարան բլբուլ» հեքիաթից մի հատված՝ որպես փակող, ամփոփիչ միտք.

[. ներս կըմտնես ապարանք...

Ներս կըմտնես. . . . Երգի դայլայլ, վարդի բույր,

Իրար ետևից կանցնես յոթը . . . վարագույր,

Այնտեղ [ոսկի]փայլ վանդակում երգում է հավքն այն չքնաղ։

Ու երգի հետ մշտադալար վարդ է թափում ու թափում։

[Այն] վարդերի [անուշ] բույրով, երգի ձայնով [արբեցած]՝

Իր լուսեղեն նուրբ մահիճում քնած է վեհ տիրուհին [14, էջ 105]։

Ե Զ Ը Ա Հ Ա Ն Գ ՈՒ Մ. Ամփոփելով նշենք՝ հեքիաթներում, որպես կանոն, տարածությունն ու ժամանակը առարկայացված չեն, անորոշ են։ Պայմանական ժամանակն ու պայմանական տարածությունը խորհրդանշական իմաստ ունեն ու այլաբանորեն են

առնչվում այուժեի զարգացմանը, գլխավոր հերոսին հասնելու փափագին: Հազարան բլեւլի հմայական գործառնոյթը գրավչոյթան, գեղեցկոյթան մեջ է. թոչունը հմայիլ է: Հազարան բլեւլի գտնվելու վայրը հուշում է հեքիաթի հերոսի խորհրդատուն:

Հազարան բլեւլը հմայական կերպար է. նրա հմայական կերպարի բանալին, առանցքային դերակատարումն այն է, որ իր երգով վերակենդանացնում է անգամ անէականը, անշունչը:

Գ ր ա կ ա ն ու թ յ ու ն

1. Աղայան Ղ. *Երկեր*: «Սովետական գրող» հրատ.: Երևան: 1979: 655 էջ:
2. Բեդիրյան Պ. «Հայերեն դարձվածքների ընդարձակ բացատրական բառարան»: ԵՀ հրատ.: 2011, 1410 էջ:
3. Գրիգորյան Ռ. Հայ ժողովրդական օրորոցային և մանկական երգեր, ՀՍՍՀԳԱ հրատ., Երևան, 1970, 466 էջ:
4. Զորյան Ս. *Հազարան բլեւլ*, Պետհրատ., Երևան, 1925:
5. Իսահակյան Ա. *Երկերի ժողովածու*, հ. 1, «Հայաստան» հրատ., Երևան, 1973: 463 էջ:
6. Խեմչյան Մ., *Նվիրատուն և խորհրդատուն հայ ժողովրդական հեքիաթներում*: ԳԱԱ ՀԱԻ հրատ.: Երևան, 2021, 240 էջ:
7. Խղիլայան Ֆ. *Ոնաբանական տերմինների բառարան-տեղեկատու*: «Լույս» հրատ.: Երևան: 1978: 110 էջ:
8. Խնկոյան Ա. *Ծաղկանց ծովը*, «Հայաստան» հրատ.: Երևան: 1970:
9. Մելիքյան Գ., «Ծանփաբաժնի այլաբանությունը «Հազարան բլեւլ» հեքիաթախմբում» Հազարան բլեւլ և ոսկեղեն մանուկներ. հին գրույցների նոր մեկնություններ: Հեքիաթագիտական 14-րդ միջազգային գիտաժողովի ծրագիր և թեզիսներ, 2024, 29-30 էջեր:
10. Շիրակ. *հայոց բանասիրական մշակույթը* / Կազմ.՝ Մ. Խեմչյան, Է. Խեմչյան, Լ. Ղուկասյան, Հ. Մատիկյան, ՀԱԻ հրատ., Երևան, 2024, 640 էջ:
11. Սերինե, *Հազարան բլեւլ*: Հայպետհրատ, Երևան: 1959: 96 էջ:
12. <https://marinemkrtchyan.wordpress.com/>
13. <https://erkaran.wordpress.com/2009/08/page/6/>
14. <https://hy.wikisource.org/wiki>.

R e f e r e n c e s

1. Aghayan Gh. "Works" [Yerker]. Soviet Writer Publishing House. Yerevan. 1979. 655 p. (in Armenian)
2. Bediryan P. "Extensive Explanatory Dictionary of Armenian Phrases" [Hayeren dardzvatsk'neri yndardzak bats'atrankan barraran]. YU Publishing House. 2011. 1410 p. (in Armenian)
3. Grigoryan R. "Armenian Folk Lullabies and Children's Songs" [Hay zhoghovrdakan ororots'ayin yev mankanan yerger], Publishing House of the AS of the Armenian SSR, Yerevan, 1970, 466 p. (in Armenian)
4. Zoryan S. "The Bird of a Thousand Songs" [Hazaran blbul], State Publishing House, Yerevan, 1925 (in Armenian).
5. Isahakyan A. "Collection of Works" [Yerkeri zhoghovatsu], . 1, "Hayastan" Publishing House, Yerevan, 1973. 463 p. (in Armenian)
6. Khemchyan M. "Advisor and Donor in Armenian Folk Fairy Tales" [Nviratun yev khorhrdatun hay zhoghovrdakan hek'iat'nerum]. Publishing House of the Armenian AS. Yerevan, 2021, 240p. (in Armenian)

7. **Khlghatyan F.** "Dictionary-Reference of Stylistic Terms"[*Vochabanakan terminneri barraran-teghekatu*] "Luys Publishing House". Yerevan. 1978. 110 p. (in Armenian)
8. **Khmkoyan A.** "The Sea of Tsaghkants"[*Tsaghkants' tsovy*], "Hayastan" Publishing House, 1970. (in Armenian)
9. "The Bird of a Thousand Songs and the Three Golden Children: Rethinking Old Narratives"[*Hazaran blbul yev vos keghen manukner. hin zruys'neri nor meknut'yunner, hek'iat'agitakan*]. Conference Programme and Abstracts of the 14th International Conference on Fairy Tales, 2024. (in Armenian)
10. "Shirak. Armenian Folklore Culture" [*Shirak. hayots' banahyusakan mshakuyt'y*], Compiled by M.Khemchyan, E.Khemchyan, L.Ghrejyan, H.Matikyan, Armenian NAS Publ. House, Yerevan, 2024, 640p. (in Armenian)
11. **Serine**, "The Bird of a Thousand Songs"[*Hazaran blbul*]. Haypethrat, Yerevan. 1959. 96 p. (in Armenian)
12. <https://marinemkrtchyan.wordpress.com/>
13. <https://erkaran.wordpress.com/2009/08/page/6/>
14. <https://hy.wikisource.org/wiki>.

Ընդունվել է / Received on: **03. 04. 2025**

Գրախոսվել է / Reviewed on: **16. 04. 2025**

Հանձնվել է տպ. / Accepted for Pub: **23. 05. 2025**

Տեղեկություններ հեղինակի մասին

Հասմիկ Համլետի ՄԱՏԻԿՅԱՆ՝ բան. գիտ. թեկնախու, դոցենտ,
ԳԱԱ ՇՀՀ կենտրոնի գիտաշխատող, Գյումրի, ՀՀ,
ԾՊՀ օտար լեզուների և գրականության ամբիոնի դասախոս,
Հայաստանի պետ. տնտես. համալսարանի ԳՄ, ավագ դասախոս
Էլ. հասցե՝ hasvrej@mail.ru. // orcid.org/0000-0003-0032-5123

Hasmik Hamlet MATIKYAN: PhD in Philology, Associate professor,
Researcher at Shirak Center for Armenological Studies NAS RA,
lecturer at the Chair of Foreign Languages and Literature of SUSH,
Senior lecturer at ASUE GB, Gyumri, RA,
e-mail: hasvrej@mail.ru. // orcid.org/0000-0003-0032-5123